

2017 KATAR KRİZİ VE TÜRKİYE’NİN ROLÜ

Öğrenci, Hacer ZEYBEK,

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

hacerzeybek@icloud.com- 0009-0003-5861-7046

Dr. Öğr. Üyesi, Gökhan Murat ÜSTÜNDAĞ

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi,

gokhan.ustundag@bilecik.edu.tr- 0000-0002-9660-1008

ÖZET

2017 yılında gerçekleşen Katar Krizi, Türkiye ve Katar ilişkileri açısından önemli bir kilometre taşı olmuştur. Türkiye, Katar’a uygulanan ambargoyu haksız bulduğunu beyan ederek ilgili Arap ülkelerine diplomatik çözüm çağrısında bulunmuştur. Amerika Birleşik Devletleri ise süreç içerisinde çelişkili açıklamalarda bulunmuştur. Başkan Trump ambargoyu destekleyen açıklamalar yaparken, Dışişleri Bakanı Tillerson krizin çözümü için arabulucu rol üstlenmeye çalışmıştır. Körfez İşbirliği Teşkilatı (KİK) ülkeleri ise, Katar’a uygulan ambargoyu destekleyen söylemlerde bulunmuştur. Çalışmanın amacı, kriz sürecinde tarafların söylemlerini analiz ederek ablukanın temel nedenlerini anlamak ve Türkiye’nin Katar Krizi’nde oynadığı rolü ortaya koymaktır. Bu sonuca ulaşmak için; kriz sürecinde Katar ve Türkiye ile birlikte abluka uygulayan ve soruna müdahil olan ülkelerin söylemleri eleştirel söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir. Araştırma sonuçları göstermiştir ki; abluka uygulayan ülkelerin Katar’a yönelik suçlamaları ile ilgili söylemlerinde “terörizm”, Katar’ın söylemlerinde ise genellikle “bağımsız dış politika” temasına vurgu yapıldığı görülmüştür. Türkiye’nin söylemlerinde ise “arabuluculuk” temasının ön plana çıktığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, Türkiye’nin Katar Krizi’nin çözümünde aktif bir rol alması Ortadoğu’daki alışılmış dengelerin sorgulanmasına yol açmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Katar Krizi, KİK Ülkeleri, söylem, eleştirel söylem analizi*

THE 2017 QATAR CRISIS AND TURKEY’S ROLE

ABSTRACT

The Qatar Crisis of 2017 is significant in the context of Turkey-Qatar relations. In this study, the discourse of countries imposing the blockade, as well as statements from Qatar, Turkey, and other involved nations, have been analyzed using the critical discourse analysis method. The aim of this research is to understand the underlying reasons for the blockade through an analysis of the discourse and to determine Turkey's role in the crisis. The Gulf Cooperation Council (GCC) countries made similar statements in support of the embargo on Qatar. Turkey deemed the blockade unjust and called for a diplomatic resolution among related Arab

countries. The United States, however, displayed inconsistent statements; President Trump supported the embargo, while Secretary of State Tillerson took on a mediatory role for resolving the crisis. The research results showed that; the discourse of the blockading countries emphasized “terrorism,” while Qatar’s statements highlighted its "independent foreign policy." Although Turkey presented itself as a mediator, it provided clear military and logistical support to Qatar. While the US is making contradictory statements, Turkey's active role in resolving the Qatar Crisis has led to the questioning of the usual balances in the Middle East.

Keywords: *Qatar Crisis, Turkey, Qatar, GCC, USA, Middle East, Qatar Türkiye Relations*

1. GİRİŞ

Katar, Basra Körfezi’nde bulunan ve bir yarımadadan oluşan, içerisinde yerlilerinin %15’ini oluşturduğu yaklaşık 2,8 milyon kişiyi barındıran küçük bir ülkedir (Visit Qatar, t.y.). Katar, Rusya ve İran’dan sonra dünyanın en büyük üçüncü doğal gaz rezervlerine sahip ülkesidir (Visit Qatar, t.y.). Katar, 1517 yılında Osmanlı idaresine girmiş (Yıldırım, 2021: 6) ve 1.Dünya Savaşı sırasında İngilizlerin hakimiyetine geçmiş ve 3 Eylül 1971 tarihinde İngilizlerin bölgeden çekilmesiyle bağımsızlığını ilan etmiştir (Pala ve Cabir, 2023: 10). Al Thani ailesi tarafından yönetilen ülkenin idare şekli ise monarşidir (TCDB, t.y.). Türkiye’nin Katar ile ilişkilerinde 2000’li yıllardan sonra Adalet ve Kalkınma Partisi’nin (AKP) iktidara gelmesiyle birlikte gözle görülür bir artış yaşanmıştır (Kaya ve Kaya, 2019: 508). 2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgali ile birlikte Ortadoğu ülkeleri, İran tehdidini dengelemek adına yeni bir ortak arayışına girmişlerdir. Artan tehditlerden dolayı askeri kapasitelerini ve savunma sistemlerini geliştirmek üzere girişimlerde bulunmuşlardır (Kaya ve Kaya, 2019: 509). Katar’da bu kapsamda Türkiye ile 2007 yılında Askeri Alanda Eğitim, Teknik ve Bilimsel İş Birliği Anlaşması yapmıştır (RG, 2008-26870). İlişkiler 2012 yılında “Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması” ve “Savunma Sanayii İşbirliği Mutabakat Muhtırası”nın imzalanması ile hızla artmaya devam etmiştir (RG 07.11.2012 – 28460). İlişkilerin artış unsurlarından biri 2010 yılında başlayan Arap Baharı sürecidir. Arap Baharı sürecinde Suriye, Bahreyn, Libya, Mısır ve Yemen’i yıkıp geçen iç savaşlarla birlikte Ortadoğu karışmıştır (Pala ve Aras, 2015, s. 1). Katar bu süreçte kendisinin de bulunduğu Körfez İşbirliği Konseyi’ne (KİK) üye ülkelerden farklı bir dış politika izlemiştir (BBC Türkçe, 2020). Türkiye ile paralel politikalar izleyerek Mısır’da Müslüman Kardeşleri, Libya’da muhalifleri desteklemiştir (Ulrichsen, 2014: 8). Katar ve Türkiye arasındaki iyi ilişkiler 2014 yılında zirve noktasına ulaşmıştır. “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim, Savunma Sanayii ile Katar Topraklarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Konuşlandırılması Konusunda İş Birliği Anlaşması” ve “Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti arasında Yüksek Stratejik Komite kurulmasına ilişkin Ortak Mutabakat” imzalanmıştır (RG 27.03.2015 – 29309). 2017 yılına gelindiğinde ve Katar Krizi patlak verdiğinde Türkiye, Katar’a çeşitli alanlarda önemli desteklerde bulunmuş ve yardımlar sağlamıştır.

Bu çalışmada Katar’a abluka uygulayan ülkelerin ve Katar’ın resmî açıklamaları incelenmiş, daha sonra Türkiye’nin bu süreçteki rolü değerlendirilmiştir. Çalışmanın amacı, ambargo uygulayan ülkelerin Katar’a yönelik açıklamaları ışığında krizi incelemek ve Türkiye’nin bu

süreçteki rolünü ortaya koymaktır. Araştırma, eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiş ve ilgili açıklamalar üzerinden söz konusu ülkelerin yaklaşımları incelenmiştir. Araştırma ile “Türkiye'nin 2017 Katar Krizi'ne yönelik söylemleri nasıl şekillendi?”, “Türkiye'nin kriz sürecinde üstlendiği rollerin Katar ve abluka uygulayan ülkeler üzerindeki etkileri nelerdir?” sorularına cevap aranacaktır. Bu çalışmanın, Türkiye'nin Katar Krizi sırasındaki duruşunu analiz ederek literatüre katkı sunması beklenmektedir. Ayrıca, Türkiye ve Katar arasındaki iş birliğinin kriz dönemlerinde nasıl bir noktaya geldiği ve Türkiye'nin Orta Doğu'da üstlendiği arabulucu rolü Katar örneği üzerinden ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. KATAR KRİZİ

Katar Krizi, 5 Haziran 2017 tarihinde Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Mısır'ın Katar ile olan ilişkilerini kestiklerini ilan etmesi ile başlamıştır (Albasoos ve Hassan ve Al Zadjali, 2021: 159). Bu ülkeler Katar'a kara ve deniz limanlarını kapatarak ekonomik abluka altına almışlardır. Ablukanın gerekçesi olarak, Katar'ın terör örgütlerini desteklediği ileri sürülmüştür (Orton, 2017: 5). Abluka uygulayan ülkelerin söylemlerini incelemek, ablukanın arkasında yatan nedenleri analiz etmede faydalı olacaktır.

Kriz döneminde ilgili ülkelerin örnek söylemleri ve analizleri şu şekildedir:

“Bahreyn: “Katar'ın silahlı terör örgütlerine destek vermesi, İran ile bağlantılı silahlı terör örgütlerine Bahreyn'de eylem yapması için finansal destek sağlaması” (Çetin, 2017). Bahreyn'in söylemlerinde “silahlı terör örgütü”, “eylem” gibi kelime seçimlerine bakıldığında Katar, terörü destekleyen bir devlet olarak görülmektedir. Açıklamada İran faktörü öne çıkarılmaktadır. İran bir düşman olarak görülmekte ve Katar, İran ile birlikte hareket etmek ile suçlanarak düşman ile birlikte olduğu ima edilmektedir. Bahreyn'in terör örgütlerine destek suçlaması söylemi, Katar'a karşı bölgesel ve uluslararası ölçekte olumsuz bir algı yaratmaya yönelik stratejik bir dil seçimidir.

Suudi Arabistan: “Doha'nın açık ve gizli gerçekleştirdiği ciddi ihlaller, terör örgütlerini barındırarak teröre destek vermesi, basın yayın organlarında terör örgütlerinin propagandasını yapması, Katif ilindeki İran bağlantılı terör eylemlerini desteklemesi, aşırıları barındırması, Yemen'deki Husi militanları desteklemesi sonrasında Suudi Arabistan'ın bu kararları almak durumunda kaldığı”, “Katar, aralarında Müslüman Kardeşler, İŞİD ve El Kaide'nin bulunduğu, bölgeyi istikrarsızlaştırmayı amaçlayan çeşitli terörist ve sekte grupları kucaklıyor; medyası üzerinden sürekli olarak, bu grupların mesajını ve komplolarını destekliyor” (Çetin, 2017). “Kucaklamak”, “propaganda yapmak”, “aşırıları barındırmak”, “desteklemek” gibi kelime seçimleri ile Katar'ın terörle ilişkisi suçlayıcı bir dille ifade edilmiştir. Bu kelime seçimleri, suçlamaların gerçekliğini artırma ve daha inandırıcı kılma amacı taşır. Suudi Arabistan'ın ablukayı “bu kararları almak durumunda kaldık” şeklinde ifade etmesi, ablukanın zorunlu olduğunu yani Katar'a yaptıkları suçlamaları meşru bir zemine dayandırmak istediklerini göstermektedir. Ayrıca "radikal gruplar", "terörist ve sekte gruplar" gibi ifadelerin seçilmesi, Katar'ı sadece terör örgütlerine destek vermesiyle sınırlamayıp farklı gruplarla da ilişkilendirmektedir. Böylelikle, Katar'ın bölgeyi daha da kutuplaştıran bir politika izlediği ima

edilir. “İŞİD” ve “El Kaide” gibi terör örgütlerinin doğrudan isminin kullanılması, uluslararası kamuoyunda yankı uyandırmaya karşı söylenmiştir.

Mısır: “El Kaide ve DEAŞ fikrini yaydığı, Sina Yarımadası’ndaki terör örgütlerini desteklediği, ayrıca Mısır ve diğer Arap ülkelerinin iç işlerine karıştığı” “Mısır yönetimi, düşmanca tavırları, Müslüman Kardeşler Teşkilatı (İhvan) yöneticilerini ülke topraklarında barındırması ve Mısır milli güvenliğini tehdit eden terör örgütlerinde destek vermesi nedeniyle Katar ile diplomatik ilişkileri kesmeyi kararlaştırmıştır” (Çetin, 2017). Mısır söylemlerinde farklı olarak Katar’ın hem terör örgütlerini desteklediğini belirtmenin yanı sıra “El Kaide ve DEAŞ fikrini yaydığı” diyerek terör ideolojisini yaydığını ima etmektedir. Mısır, terör örgütü olarak ilan ettiği Müslüman Kardeşler’e Katar’ın destek vermesini milli güvenliğine tehdit olarak görmüştür.

Yemen: Katar’ın "darbeci milislerle ilişkide olmakla" suçlandığını ve bunun Yemen'deki meşru hükümeti destekleyen ülkelerin ortak hedefleriyle çeliştiği belirtildi (Çetin, 2017). Yemen, Katar’ın Yemen'deki Husi milislerine destek verdiğini ima etmektedir. Katar’ın terör örgütlerine destekte bulunduğu iddialarının yanında Yemen bu durumu, Yemen’deki mevcut siyasi düzeni ve iç güvenliği tehdit eden bir duruş olarak algılandığını ima eder. Katar’ın Yemen’deki iç savaşta oynadığı rolü eleştiren bir söylemdir. İran’ın Yemen’deki Husi isyancılar ile ilişkilerinin bulunması iddiaları (Doha News, 2015) nedeniyle Katar’da darbeci milislere destekle ilişkilendirilmiştir. Bu söylem, Suudi Arabistan liderliğindeki Katar’a ambargo uygulayan koalisyonun söylemleriyle uyumludur. Çünkü söyleminde Katar’ın durumunun Yemen'deki meşru hükümeti destekleyen ülkeler ile çeliştiğini belirtmiştir. Bu, Yemen’in koalisyon desteğini koruma çabası olarak yorumlanabilir.

Libya: “Katar, Libya’daki Müslüman Kardeşler ile diğer silahlı islamcı gruplara 2012'den bu yana silah gönderen ana kaynaklardan biri.” (Çetin, 2017). Libya’nın bu söylemindeki kelime seçimlerine bakıldığında “silah gönderen ana kaynak” ifadesi, Katar’ın bu gruplara destek sağladığına dair güçlü bir suçlama içermektedir. Söylemde Katar’ın Libya’daki iç savaşı ateşlediği ima edilmektedir. Bu söylem abluka uygulayan diğer ülkelerin açıklamaları ile uyumludur.

Bu söylemlere bakıldığında; yüzeysel anlam bakımından Katar’ın terör örgütlerini desteklemesi ablukanın ana gerekçesi olarak sunulmuştur. Terör örgütlerinin özellikle İran destekli olmasına vurgu yapılmıştır. Söylemlerde medya aracılığı ve silah gönderimi yaparak bu örgütlerin Katar tarafından desteklendiği belirtilmektedir. Bu açıklamalar, Arap Baharı döneminde karışan bu bölgede Katar’ın, diğer Arap ülkelerinden farklı bir dış politika izlemesine dayanmaktadır (BBC, 2020). Arap Baharı, Tunus’ta 18 Aralık 2010 tarihinde halkın isyanı ile başlayan ve Arap coğrafyasına da yayılan bir dönemdir. Bu dönemde Suriye, Bahreyn, Libya, Mısır ve Yemen’de meydana gelen yıkıcı iç savaşlarla birlikte bölge karışmıştır (Pala ve Aras, 2015: 1). Katar, bu süreçte Arap Baharı’nın getirdiği değişim hareketlerine uyumlu bir tavır sergilemiştir. Özellikle Müslüman Kardeşler gibi hareketlere destek vererek diğer körfez ülkelerinden bağımsız bir şekilde hareket etmiştir. Bu sebeple ablukayı uygulayan ülkeler ile arasında ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda Katar bu tutumuyla Türkiye’ye yakın bir Ortadoğu politikası izlemiştir (Akkaya ve Elrantisi, 2015). Katar ablukanın ana gerekçesi olan suçlamaları kabul etmemiştir. Suçlamalar ile ilgili Doha, “başka ülkelerin egemenliğine saygı duyduğunu, uluslararası ilişkilerine müdahale etmediğini”, “terörizm ve radikal ideolojilere karşı görevini yerine

getirdiğini”, “Katar'a karşı yürütülen medya kampanyası bölgede ve özellikle Körfez ülkelerinde kamuoyunu ikna etmekte başarısız oldu- bu da gerilimin neden tırmandığını açıklıyor.” şeklinde açıklamalarda bulundu (BBC Türkçe, 2017). Bu açıklamalarda Doha, “başka ülkelerin egemenliğine saygı” duyduğunu, “uluslararası ilişkilerine müdahale etmediğini” ve “terörizm ve radikal ideolojilere karşı görevini yerine getirdiğini” belirterek, terörle mücadelede aktif olduğunu ve dış politikalarının meşru olduğunu ima etmektedir. Aynı zamanda “medya kampanyasının başarısız olduğu” ifadesi ile ablukayı uygulayan ülkelerin onu kurban olarak seçtiğini ve manipülasyona maruz kaldığını belirten bir ima içermektedir. Katar tüm bu suçlamaları reddederek, uluslararası arenada masum ve adaletli bir politika izleme çabasında olduğunu göstermektedir. Suudi Arabistan, Bahreyn, Mısır, Libya ve Yemen ülkelerinin Katar'a yönelik suçlamaları paralellik göstermektedir. Bu bağlamda metinler arası bir tutarlılık (intertextuality) olduğu söylenebilir. Katar tüm bu iddiaları reddetmiş ve kendisinin diplomasi yanlısı bir politika izlediğini ve politikalarının uluslararası hukuka uygun olduğunu savunmuştur. Türkiye gibi bazı ülkeler de Katar'a yapılan suçlamaları kabul etmemiştir (Fanack, 2021).

Katar ile ilişkilerini kesen dört Arap ülkesi (Suudi Arabistan, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri, Mısır) ablukanın kaldırılması için 13 maddeden oluşan bir talep listesi iletilmiştir. Talep listesinde: “İran ile ilişkilerin sınırlandırılması”, “Müslüman Kardeşler, DEAŞ, El Kaide ve Hizbullah gibi terör örgütleriyle bağların koparılması”, “El Cezire ve ona bağlı kanalların kapatılması”, “Katar'daki Türk askeri üssünün kapatılması”, “miktarı belirli olmayan tazminat ödenmesi”, “diğer Körfez ve Arap ülkeleriyle birlikte hareket etmesi” ve “bu taleplerin yerine getirilmesi hususunda 10 yıl boyunca denetlenmesi” gibi istekler yer almaktadır (Khaleej Times, 2017). Talep listesine yüzeysel olarak baktığımızda Katar'ın dış politikasını yeniden şekillendirme isteği yatmaktadır. Özellikle İran ve Türkiye ile iş birliği ve askeri varlıkların sona erdirilmesinin talep edilmesi, Katar'ın ittifak ilişkilerine karışma ve bağımsız dış politika izleme kapasitesini engelleme amacı taşıyor. Taleplerin çoğunda vurgulanan terörizmle mücadele gerekçesi ile abluka meşrulaştırılıyor. Katar'ın taleplere uygunluğunun denetlenmesi ise bağımsız bir politika izlemesini engelleme ve kontrol altında tutulması çabalarının olduğunu gösteriyor. Genel olarak talep listesinde, Suudi Arabistan başta olmak üzere abluka uygulayan diğer ülkelerin, Katar'ın kendi çıkarları ile daha uyumlu hale gelmesini sağlayacak koşullar yer almaktadır. Katar'ın kendisine iletilen talep listesine cevabı “saldırganca bir eylem, bağımsız ve egemen bir ülkeye hakaret” şeklinde olmuştur. Taleplerin uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve aykırı hiçbir talebin kabul edilmeyeceğini ifade etmiştir. Katar'ın ayrımcılığa maruz kaldığını belirterek sadece Katar'ı değil çözümün herkesi kapsaması gerektiğini açıklamasında eklemiştir. Ülkelerin terör kavramlarının birbirinden farklı olduğunu ima ederek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından “terörist” olarak kabul edilmeyen örgütleri terör örgütü olarak kabul etmeyeceklerini dile getirmiştir. Bu bağlamda Müslüman Kardeşler'i terör örgütü olarak nitelendirmediklerini ve Katar içerisinde varlığının olmadığını belirtmiştir (Sputnik Türkiye, 2017). Katar söylemlerinde, Müslüman Kardeşler'i terör örgütü olarak kabul etmeyerek, kendi dış politikası ile uyumlu bir yaklaşım sergilemektedir. Müslüman Kardeşler, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından terörist olarak kabul edilmediği için terör örgütü olarak görmediklerini söyleyerek uluslararası normlara bağlı kaldığını tüm söylemlerinde dile getirmiştir. Al Jazeera kanalının kapatılma talebi ile ilgili “Al Jazeera

kanalının kapatılması konusu tartışılmaz” olduğunu ifade etmiştir (Sputnik Türkiye, 2017). Aynı zamanda bu talebin ifade özgürlüğünü engelleme davranışı olduğunu savunmuştur (BBC Türkçe, 2017). Katar bu süreçte kendisine uygulanan ekonomik ve siyasi ambargo sebebiyle gıda ve temel ihtiyaç maddelerinin karşılanmasında kriz yaşamıştır. Gıda krizinin önüne Türkiye ve İran’ın yardımlarıyla geçmiştir (CNN Türk, 2017). Bu süreçte Katar’ın finansal durumu kötüleşmiş ve Ağustos 2017’de Dünya Ticaret Örgütü (WTO)’ne Suudi Arabistan, Mısır, Bahreyn ve BAE’nin uyguladığı ablukadan dolayı resmi şikâyette bulunmuştur (DEİK, 2017).

ABD’nin açıklamalarıyla krizi değerlendirdiğimizde, krizin başlangıcında ABD Başkanı Donald Trump’ın Twitter hesabından yaptığı ablukayı destekler nitelikteki açıklamaları göze çarpmaktadır. Başkan Donald Trump açıklamalarında, Katar’ın terörizme destek verdiği iddialarına katılmıştır (BBC Türkçe, 2005). ABD Dışişleri Bakanı Rex Tillerson ise yaptığı bir açıklamada Katar’a uygulanan ablukanın azaltılması gerektiğini söylemiştir (CNN Türk, 2018). Katar’a uygulanan abluka esnasında Trump ve Tillerson’un farklı açıklamalarda bulunması çelişki olarak değerlendirilmektedir. Tillerson’un, Trump’ın açıklamalarını dengelemeye çalıştığı görülmektedir. ABD’nin krizde arabulucu bir rol üstlenmeye çalıştığı görülse de, başlangıçta Trump’ın abluka yanlısı açıklamaları nedeniyle ABD’nin arabuluculuktan ziyade kendi çıkarlarını gözettiği izlenimi ortaya çıkmaktadır. Buna örnek olarak ABD’nin Katar’da bulunan, Ortadoğu’daki konumu ve askeri iş birliği açısından ABD için önemli bir konuma sahip olan Al Udeid Hava Üssü gösterilmektedir (Ulrichsen, 2017: 211). Bu sebeple Katar ile ilişkilerini dengede tutmaya çalıştığı değerlendirilebilir.

3. TÜRKİYE’NİN ROLÜ

Türkiye, Katar’a uygulanan ambargo sürecinde arabuluculuk rolü üstlenmiş ve Katar’a gıda yardımı sağlamıştır (Sputnik Türkiye, 2017). 28 Nisan 2016 tarihinde “Katar Topraklarında Türk Kuvvetlerinin Konuşlandırılmasına İlişkin” imzalanan anlaşma Katar Krizi’nin ortaya çıkması ile 2017 yılında mecliste gündeme getirilerek öne alınmış ve uygulamaya konulmuştur (Ulrichsen, 2020: 4). Türkiye’nin bu adımı Katar’a yapılan herhangi bir askeri müdahalenin bölgesel etkiler oluşturacağına dair bir mesaj olarak yorumlanmıştır (Ulrichsen, 2020: 4). Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada, Katar’a uygulanan abluka kararından büyük üzüntü duyulduğu belirtilmiştir. Bölgenin “derin bir istikrarsızlıktan” geçtiğini, böyle bir dönemde “bölgesel dayanışmaya” ihtiyaç duyulduğunu ve sorunun çözümünde Türkiye’nin, bölgesinin sorumlu bir aktörü ve İslam İşbirliği Teşkilatı’nın Zirve Dönem Başkanı olarak “dost ve kardeş ülkeler arasında yaşanan anlaşmazlığın” çözümü için üzerine düşeni yapacağı belirtilmiştir (TCDB, 2017). Türkiye bu açıklamada, tarafsızlık vurgusu yaparak bölgesel dayanışmaya dikkat çekiyor. Sorunun diplomatik kanallar ile çözümünü savunuyor ve iki tarafla da ilişkilerini dengede tutmaya çalışan bir açıklama yapıyor. Kelime seçimlerinde mevcut istikrarsızlığa vurgu yaparak bu ortamda bölge ülkelerinin birlik olması gerektiğinin altını çiziyor. Aynı zamanda Türkiye kendisini “bölgenin sorumlu aktörü, İslam İşbirliği Teşkilatı Başkanı” olarak tanımlayarak, İslam dünyası içerisinde liderlik imasında bulunmaktadır. Türkiye’nin bu söylemi lokal olarak tutarlılık göstermektedir. Kendisini “bölgenin sorumlu aktörü” olarak görerek krizde arabuluculuk yapmıştır. Açıklamanın tamamına bakıldığında da evrensel tutarlılık mevcuttur.

Katar talep listesindeki Türk üssünün kapatılması maddesi ile ilgili olarak, “iki egemen devlet arasında varılan bir savunma anlaşmasının parçası” olduğunu ve Türk üssünün kapatılmayacağını belirtmiştir (DW, 2017). Katar’ın bu talebe olumsuz olarak yanıt vermesi Türkiye ile sıkı ilişkiler içerisinde olduğunu ve bu ilişkilerin sağlamlığını göstermektedir. Türkiye’nin bu talebe tepkisi ise Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Türkiye’ye karşı saygısızlık” sözleri olmuştur (NTV, 2017). Konuşmasında Katar’ın taleplere yönelik cevabını desteklediklerini ve talepleri uluslararası hukuku aykırı bulduklarını dile getirmiştir. Ayrıca “Türkiye'nin asker çekmesini talep etmek, bir defa Türkiye’ye karşı da maalesef saygısızlıktır. Biz herhangi bir ülkeyle savunma işbirliği anlaşmasını yaparken birilerinden izin mi alacağız?” şeklinde konuşmuştur (NTV, 2017). Katar’a uygulanan ambargodan dolayı desteklerini verdiklerini ve bundan sonrada vermeye devam edeceklerini belirtmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasında Türk üssünün kapatılması talebinin, uluslararası anlaşmalarının sorgulanması açısından değerlendirerek “saygısızlık” olarak tanımlaması, Türkiye’nin uluslararası anlaşmalardaki bağımsızlığına yönelik güçlü bir duruş sergilediğini göstermektedir. Semantik açıdan, “saygısızlık” kelimesinin kullanımı, Türkiye’nin anlaşmalarına yapılan müdahalelere karşı duyulan rahatsızlığı ifade etmektedir. Taleplerin “uluslararası hukuka aykırı” olduğu ifadeleri ile Katar’a uygulanan ambargonun meşru olmadığını savunduğunu gösteriyor. “Uluslararası hukuk” kavramının kullanımı, Türkiye’nin bu konuda bireysel olarak düşünmediğini uluslararası da haklı olduğunu gösterme isteğini veriyor. Böylelikle Katar’ı savunmanın uluslararası hukuk normlarına uygun olduğunu ima ediyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “birilerinden izin mi alacağız” şeklindeki ifadesi, Türkiye’nin bağımsız olarak hareket ettiğini, dış müdahalelerin kabul edilemez olduğunu ve anlaşmalarının sorgulanamayacağı anlamına gelmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan konuşmasının devamında “Temennim odur ki Körfez’deki bu gelişmeleri Suudi Arabistan kendi büyüklüğüne yakışır şekilde çözsün”, “Katar'a yapılan bu yaklaşım, bizim Suudi Arabistan’a da teklifimizdir” sözlerini eklemiştir (NTV, 2017). Katar’a desteklerini sürdüreceklerini belirtmesi, Katar’ın haklı olduğunu savunduklarını göstermektedir. Ancak Suudi Arabistan için kullandığı ifadeler ile yapıcı bir yaklaşım sergilemiştir. Semantik olarak “büyüklüğüne yakışır” ifadesinin kullanımı, Suudi Arabistan’ın rolünü ve sorunun çözümü için sorumluluğunu işaret etmektedir. Bu ifadeler ile konuşmayı sonlandırarak eleştiri yumuşatmıştır. Yüzeysel olarak bakıldığında Türkiye’nin arabulucu ve barış yanlısı bir tutum sergilediği görülüyor. Ancak derinlemesine bakıldığında, Türkiye'nin aslında Katar’a destek vermesi Ortadoğu’da önemli bir konuma geldiğini gösteriyor. Söylem tutarlılık açısından lokal ve evrensel olarak tutarlıdır.

Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın krizi çözme girişimlerine rağmen krizin hala aynı şiddette devam ettiğini belirten açıklamalarda bulunmuştur. Krizin çözülememesinin Körfez bölgesindeki düzenin kırılganlığına bağlamıştır. Katar’a yapılan suçlamalar somut kanıtlar ile desteklenmediği için suçlamaları kabul etmediklerini belirtmektedir. Ayrıca ablukanın Müslüman ülkeler arasındaki dostluğa yakışmadığını ve müzakere için Katar’a uygulanan ablukanın kaldırılması gerektiğini içeren bir çağrı yapmaktadır. Bu krizden faydalanmak isteyenlerin Türkler ve Araplar üzerinden düşmanlık tohumları ekmeye çalıştığını belirterek şu sözleri eklemiştir: “Bu süreç yaşanırken krizden faydalanmak isteyenler, Türkler ve Araplar arasına fitne ve düşmanlık tohumları serpmeye çalışıyor. Kökleri eskiye dayanan bu oyuna hep

birlikte dur demeliyiz. Yüz yıl önce Arapların Osmanlı'yı sırtından hançerlediği iddiası on yıllar boyunca Türklerle Arapların ayrı düşmesine sebep oldu. Aynı şekilde Türklerin Cumhuriyet kurulduktan sonra Araplara sırtını döndüğü iddiası Arap kamuoyunda Türkiye ile olan ilişkilere şüpheyle yaklaşılması sonucunu doğurdu” (AA, 2017). İbrahim Kalın'ın bu söylemi tarihsel anlatıma dayanmaktadır. Osmanlı Devleti'nin çöküşünden sonra Türk- Arap ilişkilerinin zayıfladığı algısı yaratıldığını anlatan bir ifadedir. “Fitne ve düşmanlık tohumları” kelime seçimleri ile dışarıdan olumsuz bir müdahale olduğunu belirtiyor. Buradaki düşman kimliğini Türk- Arap ilişkilerindeki bağları zayıflatmaya çalışan dış güçler olarak tasvir ediyor. Katar Krizi'nde Türkiye'nin Katar'a yakın duruşunun özellikle Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerle olan ilişkilerinde gerilim yaratmasını dış güçler tarafından fırsat olarak görüldüğünü ima etmektedir. Bu bağlamda Türk- Arap ilişkilerindeki tarihsel olaylara atıfta bulunarak dış güçlerin olumsuz müdahalelerine karşı birlik içinde durmak gerektiği mesajı verilmektedir. Söylemde tarihsel olaylara yapılan atıflarla lokal ve evrensel tutarlılık sağlanmıştır. Açıklamanın devamında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın krizin çözümü ile ilgili birçok girişimde bulunduğunu belirterek ablukadan etkilenen vatandaşlara gıda yardımı ulaştırdıklarını ve bölgenin güvenliğine hizmet edecek Katar'da Türk askeri üssünün kurulmasına ilişkin kanunun TBMM tarafından onaylandığını dile getirmiştir. Burada Katar'a yapılan gıda yardımının Türkiye'nin insani yardıma önem verdiğine işaret ettiğini göstererek krizde taraf olmadığı izlenimini vermektedir. Bu söylem analizinde, İbrahim Kalın'ın ifadeleri Türkiye'nin krizde yapıcı bir rol oynadığını ve temel amacının Türk-Arap dünyasında birlik mesajı verme isteği olduğu sonucu çıkmaktadır.

Ablukayı içeren yıllarda, Türkiye ile Katar arasında askeri ve savunma sanayii alanındaki ilişkiler artarak devam etmiştir. Savunma araçları üretimi yapan Türk şirketi Nurol Makine, Ejder Yalçın 4x4 zırhlı muharebe aracı, NMS 4x4 aracının satışı için Katar ile anlaşmaya varmıştır. BMC şirketi, tekerlekli zırhlı araç siparişi almıştır (Başkan & Pala, 2020, s. 9-10). Baykar Firması ise Katar'a altı adet silahlı insansız hava aracı (İHA) satışı yapmak için ve bu kapsamda Katar'daki askeri personeli eğitmek, sistemlerden elde edilen verileri depolamak ve arşivlemek için bir anlaşma yapmıştır (Başkan ve Pala, 2020: 9-10). 2014 yılında kurulan Yüksek Stratejik Komitesi'nin Katar Krizi sonrasında gerçekleşen 4. Toplantısında “Millî Savunma Bakanı Hulusi Akar ile Katar Savunma İşlerinden Sorumlu Devlet Bakanı Halis Bin Mohammed Al Attiyah arasında “Elektronik Harp Alanında Eğitim ve İşbirliği Protokolü” ile “Silahlı Kuvvetler Personeli Mübadelesine İlişkin Protokol” imzalanmıştır (MSB, 2018). Komite sonrası konuşan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan abluka ile ilgili Türkiye'nin yoğun çabalar sarf ettiğini belirtmiştir (TRT Haber, 2023). Anlaşmalar ile Türkiye'nin Katar'a yönelik yaptığı savunma sanayii ihracatında stratejik ortaklığın sağlandığı görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye Katar Krizi'nde, Katar'ın askeri ve savunma sanayi kapasitesini destekleyerek Körfez bölgesinde stratejik nüfuzunu artırmıştır.

Geçmişte Kuveyt'in Irak'ı işgalinde Körfez bölgesindeki tansiyonu azaltmak için müdahale eden ülke ABD'nin yerini, 2017 Katar Krizi'nde Türkiye almıştır (Ulrichsen, 2020: 4). Bu bağlamda Türkiye ve Katar, bölgedeki Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri eksenine karşı bir denge oluşturmuştur (Ulrichsen, 2020: 4). Türkiye'nin Katar'a olan desteği, Orta Doğu'daki güç dengelerinde önemli bir değişiklik yaratmıştır.

4. SONUÇ

Katar'a abluka uygulayan ülkelerin açıklamaları incelendiğinde teröre destek suçlaması ön plana çıkmaktadır. Bu durum Katar'ın Arap Baharı döneminde Körfez ülkelerinden farklı politikalar izlemesiyle ortaya çıkmıştır. Örneğin Arap Baharı döneminde Mısır'da ortaya çıkan Körfez ülkelerinin terör örgütü olarak tanımladığı Müslüman Kardeşler'e Katar destek vermiştir. Suçlamaların temelinde Katar'ın Körfez ülkelerinden farklı bağımsız bir dış politikaya sahip olması yatmaktadır. Açıklamalarda özellikle Suudi Arabistan'ın ablukayı meşru bir zemine oturtma çabası olduğu görülmektedir. Katar ise dış politikalarının meşru olduğunu, Müslüman Kardeşler gibi desteklediği diğer grupların Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından "terörist" olarak kabul edilmedikleri sürece terör örgütü olarak kabul etmeyeceklerini savunmuştur. Ablukanın kaldırılması için Katar'a iletilen talep listesinde Katar'ın dış politikasını şekillendiren talepler yer almıştır. Katar'da bulunan Türk Askeri Üssü'nün kapatılması talebi bunun önemli bir örneğidir. Türkiye'nin bu süreçteki söylemleri Katar'ı destekler nitelikte olmuştur. 2014 yılında yapılan askeri anlaşmayı krizden hemen sonra TBMM'de gündeme getirerek onaylatmış ve Katar'daki askeri kapasitesini artırmıştır. Abluka sonucunda gıda krizi yaşayan Katar'a gıda yardımı yapmıştır. Türkiye, Katar'a uygulanan suçlamaları kabul etmemesine rağmen zaman zaman tarafsızlık vurgusu yaparak "dost ve kardeş ülkeler arasındaki anlaşmazlık" söylemi ile bölgesel dayanışmaya dikkat çekmiştir. Böylelikle arabulucu konumunda bulunarak Körfez ülkeleri ile ilişkilerini dengelemeye ve ablukanın çözümüne çalışmıştır. Krizin başlangıcında ABD'nin çelişkili tavırları Trump ve Tillerson'un farklı tutumlarına karşılık Türkiye hızlıca devreye girerek krizin çözümünde ön plana çıkmıştır. ABD Dışişleri Bakanı Tillerson kriz sürecinde Trump'ın tutumuna karşılık denge sağlamaya çalışmıştır. Ulrichsen'in analizine göre, Türkiye'nin 2014 yılında imzaladığı askeri anlaşmayı hızla uygulamaya koyması abluka uygulayan ülkeler için caydırıcı bir nitelikte olmuştur (Ulrichsen, 2020: 85). Ulrichsen, Körfez bölgesinde yaşanan gerginliğin artmasını durdurmak için harekete geçen ABD değil, Türkiye olduğunu belirterek bölgesel normda büyük bir sapma yaşandığını söylemiştir (Ulrichsen, 2020: 4). Bu söyleminde Orta Doğu'daki krizlerde Türkiye'nin aktif bir rol üstlenmesinin alışılmış bir durum olmadığını, Türkiye ve Katar'ın, Suudi Arabistan ve BAE karşısında bir blok oluşturduğunu belirtmiştir (Ulrichsen, 2020: 4).

Katar Krizi'nde Türkiye'nin söylemleri öncelikle arabuluculuk rolü üzerinden bölgesel barışa vurgu yapmasıyla şekillenmiştir. Ablukanın bölgesel istikrara zarar vereceğini dile getirirken Katar'ın bağımsızlığını önemli ölçüde savunmuş ve buna yönelik eylemlerde bulunmuştur. Böylelikle arabulucu olarak tarafsız bir rol üstlendiği izlenimi yaratmış olsa da Katar'ı askeri ve lojistik destek sağlayarak açık bir şekilde desteklediği görülmüştür. Türkiye'nin krizde üstlendiği rollerin etkileri ise Ortadoğu'daki stratejik önemini derinleştirmiştir. Katar'a verilen askeri destek ve gıda yardımı ile Katar'ın ablukaya karşı direncini artırmıştır. Katar ile Türkiye arasındaki askeri ilişkileri güçlendirmiştir. Krizin çözümü için hızlı bir müdahalede bulunarak arabulucu rolü üstlenmesi Ortadoğu'daki alışılmış güç dengelerinde değişikliğe sebep olmuş ve Ortadoğu'daki varlığını ispatlamıştır.

KAYNAKÇA

Akkaya, G. N. & Elrantisi, M. (2015). Arap Baharı Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti. *Seta Analiz*. Kasım, Sayı 138.

Albasoos, Hani & Hassan, Gubara & Al Zadjali, Sara. (2021). The Qatar crisis: Challenges and opportunities. *International Journal of Research in Business and Social Science* (2147- 4478). 10. 158-167. <https://doi.org/10.20525/ijrbs.v10i1.1013>

Anadolu Ajansı (AA) (2017). *Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: Katar'a yaptırımlar krizin çözümüne katkı sağlamıyor*. [Erişim: 05.11.2024, <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-katara-yaptirimlar-krizin-cozumune-katki-saglamiyor/846065>]

Başkan, B., & Pala, Ö. (2020). Making sense of Turkey's reaction to the Qatar crisis. *The International Spectator*, 55(2), 104-121. <https://doi.org/10.1080/03932729.2020.1739846>

BBC Türkçe (2012). *Katar Krizi: Türkiye'nin Tavrı ve Orta Doğu'da Güç Mücadelesi*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.bbc.com/turkce/40392468>]

BBC Türkçe (2017). *Katar krizinin 4 nedeni*. [Erişim: 07.10.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40176025>]

BBC Türkçe (2020). *Arap Baharı'nın 10 yılında 10 ülkenin hikâyesi: Ekmek, özgürlük ve onur kavgasından geriye ne kaldı?*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55331196>]

BBC Türkçe (2005). *Suudi Arabistan'dan Katar'a ilk yumuşama sinyali*. [Erişim: 04.11.2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-40352058>]

CNN Türk (2018). *Türkiye Katar'a yardım yolluyor*. [Erişim: 03.11.2024, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/turkiye-katara-yardim-yolluyor-646299>]

CNN Türk (2017). *Türkiye Katar'a Yardım Yolluyor*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.cnnturk.com/video/turkiye/turkiye-katara-yardim-yolluyor-646299>]

Çetin, A. (2017). *Katar Ablukası*. TASAM Yayınları.

Doha News (2015). *Qatar joins Saudi-led bombing campaign of Houthi targets in Yemen*. [Erişim: 24.08.2024, <https://dohanews.co/qatar-joins-saudi-led-bombing-campaign-of-houthi-targets-in-yemen/>]

Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) (2017). *Katar Ülke Bülteni*. [Erişim: 07.10.2024, <https://www.deik.org.tr/uploads/katar-ulke-bulteni-ekim-2017.pdf>]

Deutsche Welle (DW) (2017). *Katar'dan Türk Üssü Yanıtı*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.dw.com/tr/katardan-t%C3%BCrk-%C3%BCss%C3%BC-yan%C4%B1t%C4%B1/a-39508534>]

Fanack.com (2021). *Blockade of Qatar 2017-2021*. [Erişim: 21.09.2024, <https://fanack.com/gulf-cooperation-council/blockade-of-qatar-2017-2021/>]

Kaya, M. ve Kaya, E. (2019). Türkiye'nin 2000'li Yıllarda Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) Ülkeleri ile Ekonomik ve Siyasi İlişkileri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1). 505-520.

Khaleej Times (2017). *Complete list of 13 demands on Qatar by Arab nations*. [Erişim: 04.11.2024, <https://www.khaleejtimes.com/world/complete-list-of-13-demands-on-qatar-by-arab-nations>]

Milli Savunma Bakanlığı (MSB) (2018). *Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 4. Toplantısı*. [Erişim tarihi: 24.08.2024, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/26112018-14621>]

NTV (2017). *Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Katar Açıklaması*. [Erişim: 03.11.2024, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cumhurbaskani-erdogandan-katar-aciklamasi,PSVc-PrBg0yaA5TGMz0h5w>]

Orton, K. (2017). *Qatar and the Gulf Crisis*. The Henry Jackson Society.

Pala, Ö., & Cabir, H. (2023). *TÜRKİYE-KATAR İLİŞKİLER: Geçmişten Günümüze Jeopolitik Hedefler ve Dış Politika*. Holistence Publications.

Pala, Ö., & Aras, B. (2015). Practical geopolitical reasoning in the Turkish and Qatari foreign policy on the Arab Spring. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 17(3), 298-312. <https://doi.org/10.1080/19448953.2015.1063275>

Sputnik Türkiye (2017). *Katar: Ambargo, Saldırganca Bir Eylem*. [Erişim: 07.10.2024, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20170706/katar-ambargo-saldirganca-bir-eylem-1029166239.html>]

Sputnik Türkiye (2017). *Zeybekci: Katar'a 71 Uçakla 5 Bin Ton Gıda Yardımı Gönderildi*. [Erişim: 01.11.2024, <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201706171028933113-zeybekci-katar-ucak-5-bin-ton-gidayardimi/> , 17 Haziran 2017]

T.C. Dışişleri Bakanlığı (TCDB) (t.y.). *Katar'ın Siyasi Görünümü*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.mfa.gov.tr/katar-siyasi-gorunumu.tr.mfa>]

T.C. Dışişleri Bakanlığı (TCDB) (2017). *No:175, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Mısır ile Katar Arasında Yaşanan Gelişmeler Hk.* [Erişim: 07.10.2024, https://www.mfa.gov.tr/no_-175_-suudi-arabistan_-birlesik-arap-emirlikleri_-bahreyn-ve-misir-ile-katar-arasinda-yasanan-gelismeler-hk_.tr.mfa]

TRT Haber (2018). *Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 4. Toplantısı Gerçekleştirildi*. [Erişim: 05.11.2024, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/turkiye-katar-yuksek-stratejik-komite-4-toplantisi-gerceklestirildi-395373.html>]

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete (2012). *2012/3654 Sayılı Karar*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/11/20121107-2.htm>]

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete (2008). *2008/13605 Sayılı Karar*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/20080508-2.htm>]

Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazete (2015). *Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Askeri Eğitim, Savunma Sanayii ile Katar Topraklarında Türk Silahlı Kuvvetlerinin Konuşlandırılması Konusunda İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun*. [Erişim: 01.11.2024, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150328-1.htm>]

Ulrichsen, K.C. (2014). *Qatar and the Arab Spring: Policy drivers and regional implications*. Carnegie Endowment for International Peace.

Ulrichsen, K.C. (2017). *Qatar and the Gulf Crisis*. Oxford University Press.

Visit Qatar. (t.y.). *Fast facts about Qatar*. [Erişim: 01.11.2024, <https://visitqatar.com/tr-tr/plan-your-trip/fast-facts>]

Yıldırım, F. (2021). “Osmanlı’dan Günümüze Katar-Türkiye İlişkileri”. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 7/47, 1-21.